

Stanowiska w sporze o uniwersalia

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Tadeusz Kotarbiński, *O postawie reistycznej, czyli konkretystycznej*, „Myśl Współczesna” 1949, s. 10.
- Źródło: Bertrand Russell, *Problemy filozofii*, tłum. W. Sady, Warszawa 1995, s. 114.
- Źródło: Bertrand Russell, *Problemy filozofii*, tłum. W. Sady, Warszawa 1995, s. 115.
- Źródło: Krzysztof Jaworski, *Czy liczby istnieją? Rekonstrukcja sporu o istnienie przedmiotów matematycznych*, „Humanities and Social Science” 2018, nr XXIII, t. 25, s. 101.
- Źródło: Kazimierz Ajdukiewicz, *Zagadnienia i kierunki filozofii*, Warszawa 2008, s. 108–109.

Stanowiska w sporze o uniwersalia

Źródło: dostępny w internecie: Pixabay, domena publiczna.

Istnieją proste spostrzeżenia, które prowadzą do złożonych problemów. Wyobraźmy sobie owoc granatu. Możemy w nim spostrzec pewne właściwości, na przykład to, że jest czerwony i kulisty. Zapytajmy: czy i gdzie istnieje coś takiego jak „czerwień” albo „kulistość”? Czy możemy czerwień oddzielić od granatu i poznawać tak, jak oddzielamy i poznajemy na przykład łupinę? Możemy również zadać inne pytania. Co czynimy, używając w stosunku do wszystkich granatów, które były, są i będą, jednego pojęcia? Jak jest możliwe zamknięcie w jednym pojęciu wielu różnych, choć podobnych rzeczy?

Zastanawiając się nad takimi pytaniami, wchodzimy w problematykę uniwersaliów (powszechników) i spory z nimi związane. Ponieważ uniwersalia stanowią niezbywalny element komunikacji zarówno w nauce, jak i w życiu codziennym, rozstrzygnięcia sporów wpływają na to, jak poznajemy i jak jesteśmy w świecie.

Twoje cele

- Zapoznasz się ze źródłami i stanowiskami sporu o uniwersalia.
- Ocenisz argumentację zawartą w stanowiskach sporu o uniwersalia.
- Dokonasz identyfikacji stanowisk w różnych kontekstach.

Przeczytaj

Uniwersaliami lub powszechnikami nazywamy to, co jest określane pojęciem ogólnym, np. „czerwień” lub „granat”. Każda nazwa jest powszechnikiem, jeśli tylko nie mówimy o konkretnej rzeczy, tylko o całej klasie przedmiotów określanych tym mianem. Można więc powiedzieć, że uniwersalia lub powszechniki to coś, co odnosi się do wielu obiektów. Z uniwersaliami wiąże się filozoficzny spór. Pytania, które tworzą przestrzeń sporu, dotyczą samego istnienia uniwersaliów, a zatem tego, czym są – czy bytami, czy pojęciami w umysłach, czy też konstruktami języka.

Doniosłość sporu o powszechniki przejawia się w jego uwikłaniu w podstawowe pytania filozofii – *Co istnieje?*, *Jak poznajemy?* itd. Źródła sporu sięgają podstawowych metafizycznych i epistemologicznych różnic między systemami Platona i Arystotelesa. U pierwszego z filozofów kwestia uniwersaliów pozostaje w ścisłym związku z teorią idei, u drugiego z teorią formy.

Spór o powszechniki rozwinął się w filozofii średniowiecznej, na co wpływ miały ówczesne dyskusje teologiczne. W tradycji platońskiej dominował realizm skrajny, natomiast w arystotelesowskiej realizm umiarkowany. Ten ostatni spotkamy w interpretacji Tomasza z Akwinu, która uwzględnia treści dogmatyki chrześcijańskiej, na przykład dogmat o stworzeniu świata wedle boskiego zamysłu. W tej koncepcji uniwersalia mają byt, po pierwsze, w umyśle Boga (stwórcy), po drugie w rzeczach (tym, co stworzone) jako ich gatunkowe formy oraz, po trzecie, w ludzkich umysłach.

Bóg – architekt wszechświata na średniowiecznej iluminacji. Motywy Boga-artysty (*Deus artifex*), Boga-rzemieślnika (*Deus faber*) były bardzo popularne

W filozofii późniejszej realizm pojęciowy obecny był m.in. w kartezjanizmie, szkole idealizmu niemieckiego oraz

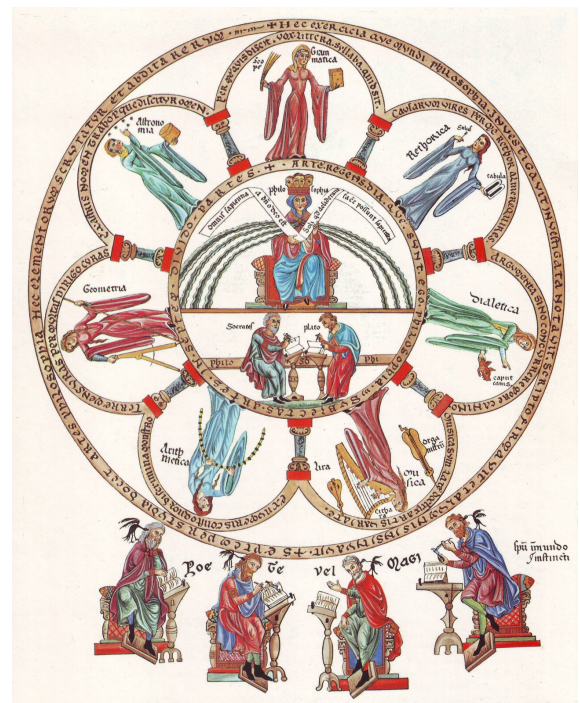
fenomenologii, ale znaczenie tego stanowiska zmniejszyło się w miarę rozwoju nauk nowożytnych i związanej z nimi epistemologii empirystycznej.

W średniowieczu pojawiło się wiele stanowisk często bardzo subtelnie i szczegółowo rozpatrujących problem powszechników. Najważniejszym jednak novum było stanowisko antyrealistyczne, wprowadzone do myśli średniowiecznej przez [Roscelina](#) i rozwinięte jako nominalizm przez [Ockhama](#). Nominalizm zasadza się na tezie, że uniwersalia nie istnieją ani realnie, ani w umyśle. Ockham odrzucił realizm pojęciowy, na którym wspierała się scholastyka. Jego zdaniem nie istnieją żadne „natury rzeczy”, „formy” czy „istoty gatunkowe”. Twierdził, że istnieją wyłącznie rzeczy jednostkowe i ta teza była dla niego wystarczającą, unikającą „[mnożenia bytów](#)”, zasadą wyjaśniania rzeczywistości. Odrzucając istnienie uniwersaliów, Ockham nie przeczył istnieniu w umyśle jednostkowych nazw, przy pomocy których możemy jednak orzekać o wielu obiektach.

Z punktu widzenia konsekwentnego nominalizmu wielości nie możemy nawet pomyśleć. Treści umysłu są zawsze jednostkowe. Skąd zatem bierze się przekonanie, że używamy ogólnych pojęć? Pojęcia, które wydają się nam ogólnymi, są tak naprawdę jednostkowymi. Używamy ich jednak do nazywania wielu rzeczy, choć nie czyni to z nich pojęć ogólnych. Ich pozorna ogólność, jak dowodził Hume, pochodzi z językowego nawyku. Po prostu przyzwyczajamy się do używania jednostkowych słów w taki sposób, by w praktyce reprezentowały wielość, nie przestając być jednostkowymi.

w ikonografii i literaturze epok średniowiecza i renesansu.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Filozofia i siedem sztuk wyzwolonych.

Ilustracja z manuskryptu *Hortus deliciarum* Herrada z Landsbergu, XII w.

W historii edukacji siedem sztuk

Nominalizm łączył się z postawą empirystyczną. Przedstawicielami nominalizmu w filozofii nowożytnej byli empiryści D. Hume i J.S. Mill. W filozofii późniejszej bliskie nominalizmowi były nurty pozytywistyczne.

wyzwolonych obejmowało dwie grupy przedmiotów: *trivium* i *quadrivium*. Badania w *trivium* obejmowały gramatykę, dialektykę (logikę) i retorykę, a badania w *quadrivium* obejmowały arytmetykę, muzykę, geometrię i astronomię (astrologię).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Stanowisko, którego podstawy również powstały w średniowieczu i które jest traktowane jako umiarkowana forma nominalizmu, nosi nazwę konceptualizmu. Jego teza jest następująca: powszechniki nie istnieją realnie, natomiast istnieją w umyśle. Ogólność przysługuje więc pojęciom, przy pomocy których ujmujemy rzeczywistość. W czasach nowożytnych konceptualizm był bliski Locke'owi i Kantowi.

Współcześnie spór o powszechniki toczy się wokół logiki oraz matematyki i wyraża się w pytaniu:

” Kazimierz Ajdukiewicz

Zagadnienia i kierunki filozofii

(...) czy nauki aprioryczne, a więc takie nauki, jak na przykład matematyka, badają jakiś w pełni rzeczywisty, choć zupełnie od świata danego nam w doświadczeniu zmysłowym odrębny świat tzw. tworów idealnych, jak na przykład liczby, funkcje matematyczne itp., który istnieje w sposób zupełnie od naszego umysłu niezależny, czy też świat taki w ogóle nie istnieje.

Źródło: Kazimierz Ajdukiewicz, *Zagadnienia i kierunki filozofii*, Warszawa 2008, s. 108-109.

Realisci utrzymują tezę o istnieniu odrębnego świata tworów matematycznych, antyrealisci (szkół antyrealistycznych jest w filozofii matematyki kilka) ją odrzucają, traktując matematykę jako coś konwencjonalnego. Pewien aspekt tego sporu wiąże się z praktycznym wykorzystaniem instrumentów matematycznych. Zarówno gdy przyjmiemy stanowisko realistyczne, jak i wówczas, gdy przyjmiemy stanowisko nominalistyczne, ciekawe, choć nierozstrzygnięte, pozostaje pytanie o przyczyny

skuteczności instrumentów matematycznych w praktycznym manipulowaniu rzeczami.

Stanowisko w sporze o uniwersalia	Teza w kwestii istnienia uniwersaliów
skrajny realizm pojęciowy	Uniwersalia istnieją samoistnie w rzeczywistości idealnej oraz istnieją w umyśle.
umiarkowany realizm pojęciowy	Uniwersalia istnieją w jednostkowych rzeczach (niesamoistnie) oraz istnieją w umyśle.
konceptualizm (umiarkowany nominalizm)	Uniwersalia nie istnieją w rzeczywistości, ale istnieją w umyśle.
nominalizm	Uniwersalia nie istnieją w rzeczywistości i nie istnieją w umyśle.

Słownik

zasada niemnożenia bytów

(zwana „brzytwą Ockhama” lub zasadą ekonomii myślenia) zasada, według której w wyjaśnianiu należy dążyć do prostoty i minimalnej ilości założeń oraz pojęć; zasada ta była podstawą Ockhamowej krytyki skomplikowanych systemów scholastycznych i przyjęła się w epistemologii nowożytnej

Film edukacyjny

Filozofia matematyki jest współcześnie obszarem, w którym kwestia uniwersaliów pozostaje żywa i dyskutowana. Przekonaj się, co na ten temat powiedział prof. Jan Hartman.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DO0Sw5jWX>

Film edukacyjny. W jaki sposób istnieją byty matematyczne?

Wywiad z prof. Janem Hartmanem.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *W jaki sposób istnieją byty matematyczne?*

Polecenie 1

Odpowiedz na pytanie, jakie podobieństwo zachodzi między tworamı matematycznymi a uniwersaliami? Spróbuj wyjaśnić na podstawie filmu.

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie, czym zajmuje się ontologia obiektów matematycznych?

Polecenie 3

Odpowiedz na pytanie, czy współcześni matematycy zgadzają się z teorią filozofii Platona?
Odpowiedź uzasadnij.

Co czynimy, uprawiając matematykę?

Matematyka jako odkrywanie porządku świata lub jako tworzenie takiego porządku.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DO0Sw5jWX>

Film edukacyjny. Po co nam matematyka?

Wywiad z prof. Janem Hartmanem.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Po co nam matematyka?*

Polecenie 4

Na podstawie wywiadu napisz, o czym świadczy stosowalność reguł matematyki do świata fizycznego.

Polecenie 5

Zastanów się i opisz, czy gdyby nie było świata i człowieka, to nie byłoby matematyki?
Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do treści obu filmów.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Uzupełnij tekst podanymi wyrażeniami. Pamiętaj o użyciu poprawnej formy gramatycznej.

powszechniki; ogólny; postrzeganie zmysłowe; niepostrzegalny; poszczególny; umysłowy; zmysły; idealny

Od Platona mianowicie wywodzi się pogląd, że nazwom o intencji ogólnej odpowiadają oprócz poszczególnych rzeczy lub osób jakieś przedmioty, jakieś obiekty oderwane, że np. nazwie „kula” — oprócz poszczególnych przedmiotów kulistych — odpowiada jakiś obiekt zasadniczo za pomocą, nadający się tylko do uprzytomnienia go sobie, pozarzeczowy, nie bytujący w przestrzeni, gdzie bytują przedmioty naszego otoczenia. Podobnie np. słowu „człowiek” odpowiadałby, oprócz ludzi, „człowiek jako taki”, wyposażony tylko w cechy wspólne wszystkim ludziom, lecz ani jasnowłosy, ani ciemnowłosy, ani męski, ani żeński... Takie, ogólne obiekty platońskie nazywano „uniwersaliami”, „przedmiotami ogólnymi”, „powszechnikami”. Naszym zdaniem, domyślanie się egzystencji takich obiektów stanowi hipostazę, a popełniają taką hipostazę ci myśliciele, którzy zaprzeczają temu, jakoby doktryny naukowe zawierały tylko twierdzenia — choćby ogólne — o rzeczach umiejscowionych, czasowo określonych, zasadniczo dostępnych, a utrzymują natomiast, że nauka wydaje swe sądy ogólne (np. „kula jest wpisywalna w sześcián foremny”, „człowiek jest bliskim krewnym szympansa”) o właśnie.

T. Kotarbiński, Kurs logiki dla prawników, Warszawa 1974, s 18

Ćwiczenie 3

Które z poniższych zdań wyraża punkt widzenia realizmu pojęciowego, a które punkt widzenia nominalizmu?

realizm pojęciowy, nominalizm

<p>Nie można pomyśleć kwadratu, który nie miałby określonej powierzchni. W związku z tym nie może istnieć w umyśle kwadrat „w ogóle”. Kwadrat istniejący w umyśle musiałby bowiem mieć nieskończoną ilość określonych powierzchni, a to jest niemożliwe.</p>	
<p>Mam w umyśle ogólne i ścisłe pojęcie kwadratu. Skoro jest ono w umyśle, to</p>	

musi mieć
źródło
w idealnej
rzeczywistości
pozaumysłowej.
W świecie
materialnym nie
spotkam
przecież
idealnego
kwadratu, więc
to nie
doświadczenie
świata
materialnego
jest jego
źródłem.

Zapoznaj się z poniższym tekstem i odpowiedz na pytania: Ku jakiemu stanowisku epistemologicznemu skłania się autor? Z jakim stanowiskiem w sporze o uniwersalia łączyło się to stanowisko?

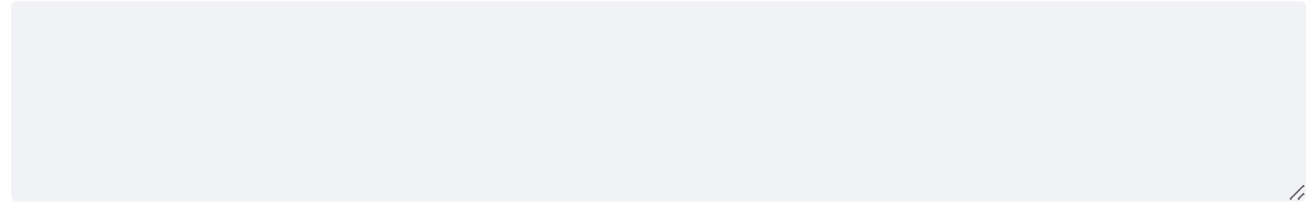
” Krzysztof Jaworski

Czy liczby istnieją? Rekonstrukcja sporu o istnienie przedmiotów matematycznych

Kiedy nie dysponowano jeszcze abstrakcyjnym pojęciem liczby, prawdopodobnie tylko ustalano wzajemnie jednoznaczną odpowiedniość pomiędzy liczonymi przedmiotami a ustalonym wzorcem. Stwierdzano przykładowo, że przedmiotów jest tyle, ile palców, oczu lub nacięć na desce, a to już dawało jakieś konkretne wyobrażenie liczebności (wielkości). Zresztą jeszcze do niedawna używano powszechnie liczydeł do wykonywania różnorodnych obliczeń. Poza tym, nawet dziś wielu z nas lubi wykonywać „na palcach” proste czynności rachunkowe. Z czasem poszczególnym wielkościom liczebnym zaczęto nadawać nazwy. Przykładowo mając tyle orzechów, co rąk, można powiedzieć, że ma się „dwa” orzechy. Powiemy: „»Dwa« to tyle, ile rąk ma zdrowy człowiek”. Żeby to lepiej zrozumieć, wcielmy się znowu w dziecko pozbawione wszelkich pojęć matematycznych. Czy słowo „siedem” mówiłoby nam cokolwiek, gdybyśmy wcześniej nie doświadczyli jakiejś „naoczności” liczby siedem (siedmiu kamyków, siedmiu uszczypnięć w rękę czy siedmiu uderzeń zegara)? Wydaje się, że nie. Siedem trzeba jakoś „unaocznic” – zobaczyć (usłyszeć, poczuć). Zanim zrozumieliśmy, co to „siedem”, ktoś musiał nam powiedzieć, pokazując jednocześnie siedem palców lub szczypiąc nas siedmiokrotnie: „Siedem to dokładnie »tyle«”. Potem już sami doszliśmy do wniosku, że wszystkiego, co jest równo licznie z „tyle”, jest właśnie dokładnie siedem. Dopiero na podstawie tego

wzorca mogliśmy utworzyć pojęcie liczby siedem, nieodzowne dla abstrakcji matematycznej.

Źródło: Krzysztof Jaworski, *Czy liczby istnieją? Rekonstrukcja sporu o istnienie przedmiotów matematycznych*, „Humanities and Social Science” 2018, nr XXIII, t. 25, s. 101.

Ćwiczenie 5

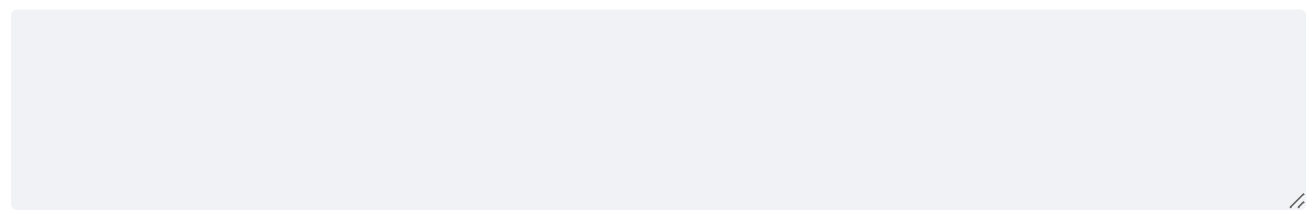
Na podstawie poniższego opisu poznawania pewnego rodzaju powszechników opisz proces poznawania wybranego przez siebie powszechnika tego samego rodzaju.

” Bertrand Russell

Problemy filozofii

Na przykład, jednym spojrzeniem obejmuję całą białą stronicę, na której piszę; a zatem ona cała jest w jednej danej zmysłowej zawarta. Spostrzegam jednak, że niektóre części stronicy są na lewo od innych, a pewne części są wyżej niż pozostałe. Proces abstrahowania zdaje się w tym przypadku przebiegać jakoś tak: widzę kolejno pewną liczbę danych zmysłowych, których jedne części są na lewo od innych; spostrzegam, podobnie jak w przypadku różnych białych plam, że wszystkie te dane zmysłowe mają coś wspólnego, a w wyniku abstrakcji stwierdzam, iż tym czymś jest pewna relacja między ich częściami, ta mianowicie, którą określam mianem „bycia na lewo od”. W ten sposób bezpośrednio poznaję ową ogólną relację.

Źródło: Bertrand Russell, *Problemy filozofii*, tłum. W. Sady, Warszawa 1995, s. 115.

Ćwiczenie 6

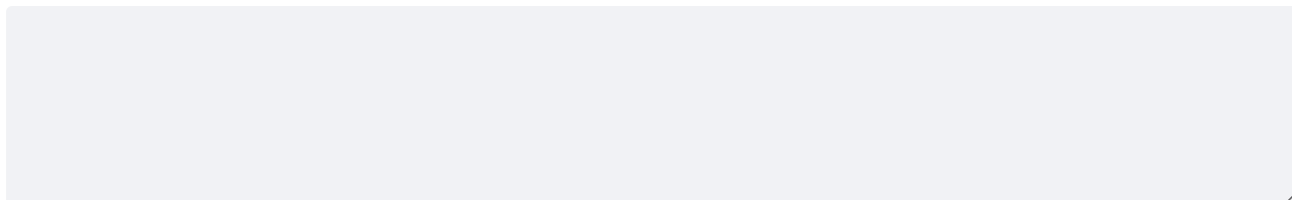
Zapoznaj się z poniższym tekstem. Następnie sporządź krytykę stanowiska wyrażonego w tekście z perspektywy skrajnego realizmu pojęciowego.

” Bertrand Russell

Problemy filozofii

Przede wszystkim jest oczywiste, że znamy bezpośrednio powszechniki takie jak biały, czerwony, czarny, słodki, kwaśny, głośny, twardy itd., tzn. cechy występujące w danych zmysłowych. Gdy widzimy białą plamę, zrazu doznajemy (we are acquainted) tej jednostkowej plamy, ale widząc wiele białych plam, łatwo uczymy się wyabstrahowywać wspólną im wszystkim biel, a zyskawszy tę zdolność, zyskujemy bezpośrednią wiedzę o bieli. W wyniku podobnego procesu zaznajamiamy się z wszelkimi innymi powszechnikami tego samego rodzaju, którym można nadać miano „cech zmysłowych”.

Źródło: Bertrand Russell, *Problemy filozofii*, tłum. W. Sady, Warszawa 1995, s. 114.

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z fragmentem artykułu naukowego Tadeusza Kotarbińskiego o reizmie (konkretyzmie). Następnie wskaż stanowisko w sporze o uniwersalia, które jest najbliższe reizmowi.

” Tadeusz Kotarbiński

O postawie reistycznej, czyli konkretystycznej

Teraz pragnąłbym skupić uwagę Czytelnika na jednym tylko z takich słownikowych drogowskazów, do którego przywiązuję wagę szczególną, mianowicie na dyrektywie reizmu. Czegóż domaga się reizm? Tego tylko, by w wypowiedziach ostatecznych, a więc i we wszystkich ostatecznych wyjaśnieniach słów, nie było innych rzeczowników lub przymiotników jak tylko rzeczowniki lub przymiotniki konkretne. Nie chodzi o to, oczywiście, by takie ostateczne wyjaśnienie składało się z samych rzeczowników lub przymiotników konkretnych bez spójników, partykuł negacyjnych, łączników, scalających podmioty i orzeczniki w zdania, etc. Ważne jest tylko to, aby zdania ostatecznie wyjaśniające nie zawierały innych rzeczowników lub przymiotników jak tylko rzeczowniki lub przymiotniki konkretne. Zamiast „rzeczownik lub przymiotnik” mówmy krótko – imię. Dyrektywę reizmu można będzie wtedy ująć, jak następuje: starajmy się o to, by każdą wypowiedź umieć sprowadzić do formy nie zawierającej innych imion oprócz imion konkretnych. (...) Streszczam przydługi wywód ostatni. Chodzi o to, że świat obiektów jest tożsamy ze światem rzeczy lub osób, a przeto tylko rzeczy lub osoby istnieją w sensie zasadniczym tego słowa, stąd wniosek, że tylko nazwy rzeczy lub osób mogą figurować w takim sensownym, a więc i w takim prawdziwym powiedzeniu, z którego wynika stwierdzenie desygnatów tych nazw. Nic konkretysta nie ma przy tym przeciwko mówieniu przenośnemu, przeciwko używaniu słów w sensach wtórnych. Bez używania zdań z innymi rzeczownikami

i przymiotnikami, oprócz nazw rzeczy lub osób, nie moglibyśmy się porozumiewać dość zwięźle i szybko. Nie wyrzekajmy się w wykładzie pozornych nazw cech, stosunków, zdarzeń etc. Umiejmy tylko w każdym wypadku wyrugować każdą z takich nazw pozornych. Wtedy bowiem dopiero będziemy w porządku względem rzeczywistości, składającej się wyłącznie z rzeczy lub osób.

Źródło: Tadeusz Kotarbiński, *O postawie reistycznej, czyli konkretystycznej*, „Myśl Współczesna” 1949, s. 10.

- realizm
- nominalizm
- konceptualizm

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z opowieścią i grą dydaktyczną o Smoku Słwojadzie – opracowaną w ramach projektu edukacyjnego Pracowni Dydaktyki Filozofii IF na Uniwersytecie Wrocławskim przez Radosława Żyszczyńskiego. Następnie:

1. Odpowiedz na pytanie: które stanowisko filozoficzne w sporze o uniwersalia zostało wyrażone poprzez konstrukcję fabularną gry?

2. Wyobraź sobie, że jesteś członkiem Obozu Skazanych na Mówienie, skupionego obok Tronu Lady Słoworodnej. Tuż obok znajduje się Smok Słwojad wraz z Obozem Gotowych do Zabrania. Jak powinieneś dokończyć zdanie: *Lady Słoworodna jest/ma...*, by uratować królestwo Eliwatan?

Królestwo Eliwatan

Hen, daleko we wszechświecie – za siedmioma galaktykami i czterema czarnymi dziurami jest niezwykła planeta, a na niej jeszcze bardziej niezwykłe królestwo – Eliwatan.

Jego mieszkańcy cieszą się wolnością nieznaną Ziemiąnom – nie potrzebują do życia słońca i powietrza. Ale za to pozostają w niewoli SŁÓW. Wszystko, co istnieje w Eliwatanie, musi mieć swoje SŁOWO. Nicość u Eliwatańczyków nazywa się Bezśłowiem i jest najstraszniejszym koszmarem, jaki śnią, najgorszym przekleństwem, jakim obdarzają wroga. Ale ponadto – Bezślowie to najbliższa katastrofa, jaka grozi królestwu.

Do niedawna – jeszcze milion lat temu - królestwo cieszyło się Żywym Słowem

i spokojnie oddawało cześć swej bogini – Lady Słoworodnej. Odwiecznie zasiadająca na swym tronie Lady Słoworodna pilnuje, aby Eliwatańczycy mówili i tym samym żyli pełnią życia. Wszystkie dzieci w tym królestwie – dzięki jej mocy – rodzą się, gdy tylko jakaś zakochana para równocześnie powie: Jesteśmy rodziną. I nikt z Eliwatańczyków nie rzuca słów na wiatr, skoro wyrzeknie do drugiego: Kocham Cię, już Lady Słoworodna dopilnuje, aby miłości doświadczał...

Cudowne życie w Eliwatanie skończyło się nagle. Wiadomo skąd i wiadomo jak: w osiedlowej piaskownicy nieroztropna matka zajęta była wymawianiem swojej fryzury, dzieci igrały słowami i jedno z nich wymamrotało: Smok Słowojad. Tak w królestwie zjawił się równocześnie pogrążył je w rozpacz potwór pożerający słowa a tym samym ludzi i rzeczy. Jakby nie dość było tych potworności – sam Smok niewiele mówi, co najwyżej 3 słowa: Asystent Smoka Słowojada. W ten sposób królestwo wypełnili jego pomocnicy: przynoszący mu Słowa z całego państwa. Nietrudno ich rozpoznać – na prawej dłoni na jednym z palców, zamiast paznokcia mają smoczą łuskę.

Tak więc dziś w Królestwie Eliwatan brakuje Słów, a garstkę ocalałych mieszkańców uratowała tylko... Smocza Perfidia. Słowojad lada dzień spodziewa się pożreć Wszystko, aby urozmaicić sobie posiłek, wymyślił grę dla swoich ofiar. Ponieważ słowo „mądrość” potknął już 300 lat temu – nie przypuszcza, że Eliwatańczycy są w stanie z nim wygrać.

A więc teraz Wasza kolej – ostatni spośród słowem żyjących Eliwatańczyków, przeciwko naznaczonych smoczą łuską Asystentom Słowojada. Przystąpcie do gry o słowa i wszystko inne.

REGUŁY GRY WYMYŚLONEJ PRZEZ JEGO WYSOKOŚĆ SMOKA SŁOWOJADA

- Ostatni Eliwatańczycy skupiają się w Obozie Skazanych na Mówienie.
- Asystenci Smoka Słowojada skupiają się w Obozie Gotowych do Zabrania.
- Dwa Obozy skupiają się wokół Tronu Lady Słoworodnej.
- Za Tronem jest Wielka Tablica – na niej zapisany fragment zdania: Lady Słoworodna jest/ma...

- Każda runda składa się z wystąpienia jednego przedstawiciela Obozu Skazanych na Mówienie, którego zadanie polega na pisemnym dokończeniu zdania oraz wypowiedzeniu go na głos. Cała wypowiedź ma charakteryzować Lady Słoworodną i odnosić się do rzeczy widzialnych – nie można kłamać. Następnie jeden z Asystentów Smoka Słowojada zmazuje zapisany fragment i rzecz przez niego oznaczoną zabiera/odcina i wrzuca do Gara na Smoczą Zupę. Czas na dokończenie wypowiedzi to 1 minuta – jeśli Skazani na Mówienie nie zmieszczą się w nim – Asystenci Smoka przejmują prawo do dokończenia zdania i wykonania dalszych czynności zgodnie z własną wolą – i mają na to tyle samo czasu. W przypadku, gdyby i oni nie zdążyli – wychodzi kolejny przedstawiciel Obozu Skazanych na Mówienie itd. W każdej rundzie do tablicy podchodzi inny przedstawiciel obu Obozów. W przypadku kłamstwa ze strony Obozu Skazanych na Mówienie obowiązują te same zasady, co przy przekroczeniu czasu.
- Koniec gry nastąpi, jeśli w Garze na Smoczą Zupę znajdzie się ostatni kawałek Lady Słoworodnej – wtedy też całe Królestwo stanie się Ostatnim Kęsem Smoka. Lub koniec gry nastąpi, jeśli Skazanym na Mówienie uda się powiedzieć takie Słowo, którym Smok Słowojad się udławi. Za koniec gry należy też uznać sytuację, w której żadna z grup nie zwycięży, czyli zarówno Lady Słoworodna jak i Smok Słowojad przetrwają, ale wszyscy przedstawiciele obu Obozów byli przy tablicy.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Stanowiska w sporze o uniwersalia

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

3. Wybrane spory metafizyczne (ontologiczne). Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

5) o uniwersalia lub powszechniki (nominalizm – platonizm).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawia źródła i stanowiska sporu o uniwersalia;
- ocenia argumentację zawartą w stanowiskach sporu o uniwersalia;
- dokonuje identyfikacji stanowisk w różnych kontekstach.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- gra dydaktyczna.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i wyświetla na tablicy temat i cele lekcji. Prosi uczniów, by na podstawie wiadomości zdobytych przed lekcją zaproponowali kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie inicjuje rozmowę kierowaną na podstawie pytań zawartych we wprowadzeniu.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel ocenia, na podstawie informacji na platformie, stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze, ich zdaniem, kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy czteroosobowe i, dyskutując, wybierają wspólnie najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Film edukacyjny”. Uczniowie po zapoznaniu się z nim dzielą się na grupy i przygotowują odpowiedzi na pytania: *Jakie podobieństwo zachodzi między tworamii matematycznymi a uniwersaliami?*, *Czym zajmuje się ontologia obiektów matematycznych?*, *Czy współcześni matematycy zgadzają się z teorią filozofii Platona?*. Po upływie ustalonego wcześniej czasu przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycje odpowiedzi, a pozostali uczniowie

ustosunkowują się do nich lub je uzupełniają. Nauczyciel czuwa nad prawidłowym przebiegiem zadania, udzielając uczniom informacji zwrotnej.

3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 1-4. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.
4. Uczniowie grają w grę edukacyjną opisaną w ćw. 8 w e-materiale. Po zakończonej grze odpowiadają na pytania zawarte w ćwiczeniu i omawiają efekty swojej pracy.

Faza podsumowująca:

1. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Ćwiczenia od 5 do 7 z e-materiału.

Materiały pomocnicze:

- *Dydaktyka filozofii. Antropologia*, red. S. Janeczek, Lublin 2010.
- Władysław Śeńko, *Jak rozumieć filozofię średniowieczną*, Kęty 2001.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Film edukacyjny” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.